

čitaoča u terminologiju, naučne metode i vrlo širok repertoar sociolingvističke problematike, iz kojeg valja izdvojiti poglavlje o osnovnim sociolingvističkim pojmovima (*Jezik-dijalekt-varijetet*, *Glavni tipovi stavova i ponašanja prema jeziku, Jezička jedinica*), zatim poglavlje o interakcijskoj sociologiji jezika; mikro i makro... (Kako bi trebalo pričanje opisivati kontekstualno?, *Analiza mikronivoa u sociologiji jezika, Odnosi uloga, Situacija: kongruentna i inkongruentna, O realnosti sociolingvističkih komponiranja, Sociologija jezika: multinivo i multimedij*), poglavlje *Lingvistika: nauka o kodskoj deskripciji* ... i više (*Dodatak za nelingviste*) i *Dodatak za lingviste (Sociolingvistička razmišljanja o čomskejvskoj lingvistici)*. Celokupni sadržaj knjige vrlo verno reprezentuje autorovo stanovište da je sociologija jezika »studij karakteristička jezičkih varijeta, karakteristička njihovih funkcija i karakteristička njihovih govornika u stalnom uzajamnom djelovanju ovih triju faktora, njihovoj promjeni i mijenjanju jednog faktora pod utjecajem drugog, kialko unutar, tako i između jezičkih zajednica« (str. 27).

Fašmanovu *Sociologiju jezika* u našoj sredini treba prihvatići kao veoma dobar uvod u sociolingvističku teoriju, izgrađenu, pre svega, u okviru američke sociolingvističke škole, dokle nužno u bilježnicičkom i pragmatističkom okvirima, bez, za našu situaciju neophodnog, marksističkog, odnosno klasno zasnovanog pogleda na probleme jezika i društva. Uz tu neophodnu ogradiću i neophodnu kritičnost u vezi s neadekvatom interpretacijom i upotrebljavanjem primera iz naše društveno-jezičke situacije (str. 218), ova knjiga je komisna i dobrodošla u našu sredinu, u kojoj je sve više sociolingvističkih istraživanja, a malo takvih, teorijskih, talko informativnih i podacima bogatih knjiga iz oblasti sociolingvistike, odnosno sociologije jezika, namanjenih, uz to, ne samo stručnjacima — lingvistima, sociologima i psiholozima — nego i širem krugu čitalaca.

Džems Frejzer: »Zlatna grana«, BIGZ, Beograd, 1977. Piše: Bojan Jovanović

Autor više kapitalnih antropoloških dela, kao što su *Totemizam i egzogamija* (1910), *Obožavanje prirode* (1926), *Verovanje u besmrtnost i obožavanje mrtvih* (1924), da navedemo ovom prilikom samo najvažnija, Džems Frejzer je širem krugu čitalaca poznat pre svega po svojoj monumentalnoj studiji *Zlatna grana*. Osnov ovom novom izdanju čitni prevod Živojina Simića koji je prvi put objavljen u nas 1937. kao prva knjiga Kosmosove biblioteke *Covečanstvo*.

Konstatujući da izuzetnost statusa naučnih dela, pa prema tome i *Zlatne grane*, leži u tome što ona ne zaista revaju, već se samo menja naš odnos prema njima, izdavač, u velesi povodom ovog izdanja, a pozivajući se na ocenu Pola Mersijea, na prvo mesto, između mnogih vrednosti ovog dela, ističe propagatorsku ulogu koju je ono imalo u antropologiji, kao i njegov uticaj, pre svega monumentalnošću i kompozicijom, a zatim i sadržajem, na brojne naučne različitog opredeljenja, koji su naoko upoznavali ove studije svojim daljim rad i interesovanju vezali za proučavanje tzv. primitivnih kultura. U ovom delu Frejzer je izložio svoje osnovne stavove po kojima će u listopadu razvoja misli o religiji ostati poznat pre svega kao tvorac tzv. magijsko-reliгиjske teorije početkom 20. veka — po kojoj se magija ne može smatrati verom, već samo izvesnim pogledom na svet i načinom njegove konkretnizacije, koji prethodi prvom religioznom isčešanju i predstavljanju označenim animizmom.

Frejzer kroz dva osnovna tipa mentalnih asocijacija, u okviru kultura koje primenjuju magijski pogled na svet, sagledava magijsku praksu samo kao pogrešnu pri-

menu homeopatičku ili kontagioznosti. U slučaju homeopatske magije dominantno je isoliranjanje na zakon sličnosti — što je u pogrešnoj primeni značilo da slično proizvodi slično — dok je u slučaju kontagiozne magije karakteristično primenjivanje zakona kontakta — uzmimo se najčešće slučaj *par pro toto*. U magijskom pogledu na svet karakteristična pogrešna primena pogleda se samo u naivnom vidu realizovanja njenih osnovnih principa, dok bi na planu jednog opštijeg antropološkog nivoa svi zakoni mentalne asocijativnosti imali znatno umjetveniju smisao, budući da korespondiraju s kasnije otkrivenim lingvističkim zakonitostima koje su postale osnova i polazište savremenih antropoloških proučavanja. U svojoj studiji o Levi-Strosu, Edmund Lič kaže da je »Frejzerova homeopatsko-kontagiozna distinkcija metafizično-metoničko, i s toga se čini veoma značajnom činjenicom to što se Frejzer i Levi-Stros slazu da je ova vrsna razlikovanja izuzetno relevantna za razumevanje „primitivne misli“«. (E. Lič, *Klod Levi-Stros*, str. 61)

Ako, dakle, u novom kontekstu pokušamo da isхватimo Frejzerovo razlikovanje magije od religije, vratitići magiji njen prvobitni animistički značaj, koji ona po svom karakteru ima, možemo osnovne posavake magije pokušati da sagledamo ne u okviru Frejzenovog određenja, po kome ona u razvojnijom smislu prethodi religiji, već bišmo u mavedenju mentalnim zakonitostima mogli da odredimo specifičnost magije možda po tome što ona u izvesnom smislu ilogički, a ne i hronološki, prethodi kasnijim, razvijenijim oblicima religiozne svesti...

Novo izdanje *Zlatne grane* nesumnjivo predstavlja kulturni dogadjaj u nas, utoliko pre što se ovo delo pojavljuje kao prva knjiga u novopokrenutoj biblioteci velikih antropoloških dela, koja će s vlasti ispuniti priličnu prazninu u domaćoj izdavačkoj produkciji, u kojoj se za ovom literaturom oseća sve veća potreba. U kratkom uводу povodom ovog izdanja, pozivajući se na locumu Roberta Louie, izdavač ističe i izvesnu književnu komponentu Frejzerovog dela, koja ovom tekstu daje i izvesnu umetničku vrednost. Iako se ovaj i ovakav, pričično prolizvajeni stav, može samo uzgredno pomenuti, kada se govori o nekim vrednostima ove studije, on sigurno ne bi ni u jednom ozbiljnom i argumentovanom sudu mogao da opistave. Možda ovo ne bišmo ni isticali da se izdavač nije rukovodio isključivo ovim momentom, prioritazeći i potencirajući u Frejzerovom popularno pišanom tekstu i izvesne književne vrednosti. Stoga je ponovom objavljujući *Zlatne grane* prisustvio više ikao literarnom delu nego kao značajniju antropološku studiju. Naime, ovo izdanje se pojavilo s mnogim nedostacima: bez potpunijih objašnjenja, pregleda osnovnih bibliografskih jedinic, neophodnog indeksa i bez instruktivnijeg uveda u koju je mogao doći i umesto oskudne beleške o ovom delu i njegovom autori. Tako smo, umesto potpunijeg i kritičkog izdanja ovog značajnog dela, dobili po izgledu lepu dvočinu knjigu, likovno dopadljivo rešenu, ali zašto i nepotrebno skupu.

Sećanja komesara i zamenika komesara Vojvodanskih brigada (I, II), Institut za istoriju, Edicija »Vojvodina u borbi«, Novi Sad, 1978. Piše: Milan Drća

---

Nedavno su iz štampe izšle dve, za našu istoriografiju veoma ikoninske knjige *Sećanja komesara i zamenika komesara vojvodanskih brigada*. Obe knjige, zajedno s već davno objavljenom knjigom sećanja komesara vojvodanskih brigada, čine zaokrugljenu celinu i govore nam o razvoju i vloženju narodnooslobodilačkog rata, o rastu vojnih jedinica i njihovim dejstvima ne samo od 1943. godine, već i od ranije, u us-

lovima kakvi su bili u Vojvodini. U prvoj knjizi data su sećanja komesara i zamenika komesara prvih šest vojvodanskih brigada, dok su u drugoj knjizi objavljena sećanja komesara ostalih jedanaest vojvodanskih brigada.

Sećanja komesara pisana su isto kao i sećanja komandanata. Svaki komesar ili zamenik komesara brigade opredelio se za temu ili događaj koji mu je ostao u sećanju kao veoma značajan, ili je, pak, obradio jedan vremenski period o stanju u brigadi.

Kao što je delovanje komandanata bilo nezamislivo bez sudjelovanja komesara i zamenika komesara, i obratno, takoj su njihove posebne funkcije bile međusobno povezane. Sećanja komandanata vezana su uglavnom za vojnička dejstva njihovih brigada, za pojedilne borbe i operacije koje su im se najupečatljivije urezale u pamćenje, dok su sećanja komesara i zamenika komesara prevashodno okrenuta političkom, odnosno partijskom radu, uključujući li kulturno-prosvetu, propagandu i druge aktivnosti.

Prelistarjujući i čitajući knjigu nameće nam se zaključak da komesari i zamenici komesara nisu bili ti koji su binali samo o političkom i moralnom stanju u svojim jedinicama, već su u štabovima igrali veoma zapaženu ulogu u rešavanju i iznalaženju takhtičkih rešenja za dobijanje pojedinih bitaka, a i samog rata. Mislim da smo ovim knjigama dobili i odgovor na pitanje Jovana Veselinova Žarka o ulozi zamenika komesara u brigadi: »... funkcija zamenika komesara nije, čini mi se, dovoljno rasvetljena i jasno precizirana... Oni su u prvom redu bili odgovorni za moralno i političko stanje među borcima i rukovodicima i za svoj rad odgovarali višem partizanskim rukovodstvu... Jednostavno rečeno: zamenik komesara bio je partijski radnik u vojski. Ti naši drugovi, preko čije se uloge često jednostrano prelazi, odigrali su veoma mnogo u moralnom i političkom učvršćivanju i jedinstvu naših oružanih snaga«. Sećanja pojedinih autora u knjizi različita su i po tematskoj obradi i po kvalitetu i obimu. Međutim, isvima je zajednička težnja da čitatocu, prvenstveno mlađem, saopštite nešto novo iz naše revolucionarne borbe.

Niko od komesara nije pisao svoj vri log s literarnim pretenzijama, ali bismo išak izdvojili nekoliko i po obimnosti i važnosti iščekivanja. To su prvenstveno tekstovi Paška Romca, Jovana Štokovca, Predraga Gavrilovića, Radivoja Golubovića, Vladimira Branikovića, Esada Cericia i drugih. Na veloma iščeren i pristupačan način naši komesari se sećaju i drugova i drugarica koji su dali svoje živote za pobjedu naše socijalističke revolucije. Takve primere navode Ljubica Stanimirović, Esad Cerić (koji govori o jedincu koji na mlinarjezu umire od gladi), Branika Radomirović, Dušan Krajnović, Slobom Štokovac i drugi.

U njihovim prilozima govori se i o briži za ljudi, bolesne i ranjene. Ima tu i primjeri junaka i žrtava, opisa drugova i drugarica koji su se isticali svojom hrabrostju i požrtvovanjem i time u borbi podsticali druge.

Pre svakog priloga sećanja napisana je biografija autora i one, mada pisane sažeto, predstavljaju svojevrsan doprinos sagledavanju nedavne prošlosti. Na kraju još jednom možemo istaći da love tri knjige sećanja vojnih i političkih rukovodilaca brigada omogućuju čitalocu da istekne opšti pregled o razvoju NOP-a u Vojvodini, kao i o učešću naroda i mirodinstvu u njemu od prvih ustaničkih dana 1941. do završnih borbi za konačno oslobođenje naše zemlje u Sloveniji maja 1945. godine.